

شناسه دستور	قوانین، مقررات و رویه اجرایی - دستور جلسه شماره (۲)	تاریخ	۱۴۰۱/۰۶/۲۸
مرجع طرح	شورای گفت و گوی استان های کرمان، سمنان، خراسان رضوی، خراسان جنوبی		
عنوان	بررسی دریافت سود مرکب تسهیلات توسط بانک ها و عقد قرارداد صوری بر اساس دستورالعمل اجرایی نحوه امهال مطالبات موسسات اعتباری		
شرح دستور	<p>یکی از وظایف بانک ها مطابق بند ۹ ماده ۲ قانون عملیات بانکی بدون ربا مصوب ۱۳۶۲، اعطای وام و اعتبار بدون ربا است و بانکها نمی توانند مبادرت به معاملات ربوی کنند. لذا مطابق این قانون، اعطای تسهیلات یا در چارچوب مشارکت بانک در طرحی خاص (عقود مشارکتی) امکان پذیر است، یا اینکه ضمن خرید کالایی توسط بانک (عقود مبادله ای) انجام می شود، و یا منوط به انجام کار یا خدمتی مشخص (عقود تعهدی) است.</p> <p>از طرفی دیگر دریافت زیاده بر دین در ازای اعطای مهلت، مغایر با شرع است و نمی توان با امهال تسهیلات، سود پول دوران مهلت را مطالبه کرد. به همین جهت نحوه اعطای مهلت به بدهکار برای بازپرداخت بدهی، یکی از موضوعات مهم نظام بانکی است.</p> <p>در راستای وظیفه واسطه گری بانک ها، سیستم بانکی نیز با خطرهایی از منظر باز پرداخت به موقع تسهیلات پرداختی مواجه است که باید با تدابیر مناسب ساماندهی شود. برای مثال، چنانچه گیرنده تسهیلات قادر نباشد در سررسید، اصل و سود تسهیلات اعطایی را پرداخت کند ممکن است در خواست امهال تسهیلات را داشته باشد. لذا ضروری است شیوه های مناسبی جهت امهال تسهیلات بانکی طراحی شود تا ضمن دفع شبهه ربا در تسهیلات عقود مبادله ای، رویه واحدی برای امهال تسهیلات عقود مشارکتی در سیستم بانکی اعمال شود.</p> <p>امهال تسهیلات بانکی دارای دو معنای عام و خاص است؛ امهال به معنی عام، یعنی وضعیتی که پرونده به هر دلیل از طبقه معوقات خارج و به سرفصل جاری منتقل گردد. امهال به معنی خاص، تغییر وضعیت پرونده و انتقال به سرفصل جاری صرفا از طریق بقای عقد منشأ تسهیلات را شامل می شود و سایر روش های امهال را نمی توان امهال به معنای اخص نامید. در این شرح دستور مراد از امهال، معنی اعم واژه است که مهم نظر و خواسته گیرنده تسهیلات است؛ بنابراین هر نوع عمل بانک را که به تغییر وضعیت پرونده وام گیرنده، از طبقه غیرجاری به جاری منتهی گردد، شامل می شود.</p> <p>در دهه اخیر در قوانین مختلف از جمله قوانین بودجه سنواتی سال های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ و ۱۳۹۷ نیز «قانون رفع موانع تولید رقابت پذیر و ارتقای نظام مالی کشور (مصوب سال ۱۳۹۶)» ماده ۲۳ در خصوص نحوه امهال تسهیلات اعطاء شده مقرراتی وضع شده است تا در شرایط بحران از تسهیلات گیرندگان آسیب دیده حمایت شود. بنابراین تغییر ماهیت امهال بدون توجه به فلسفه آن می تواند مانع جدیدی برای تولید و کسب و کارها ایجاد کند.</p> <p>به منظور نظام مند کردن نحوه امهال مطالبات موسسات اعتباری شورای پول و اعتبار در سال ۱۳۹۸ «دستورالعمل اجرایی نحوه امهال مطالبات موسسات اعتباری» را تصویب و در سال ۱۳۹۹ موادی را به آن الحاق و مواردی را نیز اصلاح نمود که به موجب بخشنامه های بانک مرکزی (بخشنامه شماره ۲۱۲۶۸۱/۹۸ مورخ ۱۳۹۸/۰۶/۲۶ و شماره ۲۲۴۳۵/۰۹۹ مورخ ۱۳۹۹/۰۷/۱۳) به شبکه بانکی کشور ابلاغ شد.</p> <p>بر اساس اعلام بانک مرکزی این دستورالعمل پس از بررسی در شورای فقهی بانک مرکزی تصویب شده است، اما به نظر می رسد «آثار» مواد مربوط به امهال در این دستورالعمل، با قوانین منع دریافت سود مرکب (موضوع بند (و) تبصره</p>		

<p>۱۶ قانون بودجه ۱۳۹۷ و قانون تسهیل تسویه بدهی بدهکاران شبکه بانکی کشور) و همچنین با قوانین ناظر بر ممنوعیت معاملات ربوی خصوصاً بند ۹ ماده ۲ قانون عملیات بانکی بدون ربا مغایرت دارد، زیرا طبق مفاد این دستورالعمل، امهال از طریق انعقاد قرارداد جدید صورت می گیرد که مبلغ این قرارداد جدید تشکیل شده است از «اصل و سود قرارداد سابق» به انضمام سود جدید</p>	
<p>الف) در قانون عملیات بانکی بدون ربا أخذ سود فقط در قالب عقود معین مبادله ای و عقود مشارکتی جایز شمرده شده و أخذ سود در قالب قرارداد نامعین طبق ماده ۱۰ قانون مدنی پیش بینی نشده است. ماده ۱۰ قانون مدنی، اصل نفوذ و صحت قراردادهای خصوصی که میان افراد منعقد می شوند را مورد پذیرش قرار داده است. اما برای اینکه این اصل در مورد یک قرارداد اعمال شود، لازم است تا آن قرارداد مطابق ماده ۱۹۰ قانون مدنی، دارای چهار شرط یا رکن باشد:</p> <p>۱. قصد طرفین و رضای آنها. ۲. اهلیت طرفین ۳. موضوع معین که مورد معامله باشد. ۴. مشروعیت جهت معامله بنابراین ممکن است در عمل، بسیاری از عقود پرداخت تسهیلات با ایراد صوری و غیر واقعی بودن روبه رو شوند که از مصادیق ربای جاهلی و حرام است. به عنوان مثال اگر عقد جدید بیع باشد و باید آثار بیع بر آن مترتب باشد اما هدف آن تسویه بدهی قبلی باشد. (رجوع به تبصره ۱ ماده ۳۱ دستورالعمل).^۱</p> <p>ب) طلب مؤسسه اعتباری از مشتری حسب مورد بابت اصل/سود مترتبه و وجه التزام تاخیر تادیه دین/ خسارات و هزینه های مترتبه ناشی از اعطای تسهیلات می باشد. حال در قرارداد جدید امهالی، بر اساس دستورالعمل، بدهی جدید شامل وجه التزام نیست اما شامل اصل تسهیلات و سود آن می باشد و بانک بر اساس مجموع اصل و سود، اقدام به عقد قرارداد جدی می نماید که به این قرارداد سود تعلق می گیرد که به عبارتی به سود قبلی سود تعلق می گیرد. بدین معنا که دریافت زیاده بر دین در ازای اعطای مهلت صورت گرفته است.</p> <p>ج) صحه گذاشتن بر عقد مشارکت مدنی با هدف تسویه تسهیلات قبلی در حالی که قصدی از انجام مشارکت در آن وجود ندارد در واقع در این دستورالعمل عقود غیر مشارکتی تنها با هدف تسویه بدهی به عقد مشارکتی مدنی کاهنده تبدیل می شود، در حالی که هیچ مشارکتی یا قصدی از شراکت از سوی بانک صورت نپذیرفته است.</p> <p>د) عدم بیان ساز و کار مشخص جهت اعمال روش های امهال در دستورالعمل که در واقع می توان گفت این دستورالعمل مشخص نکرده است که ترتیب اعمال روش ها و تقدم و تأخر آنها نسبت به یکدیگر به چه صورت است. برای مثال وقتی گیرنده تسهیلات عقود مبادله ای به بانک مربوطه برای امهال تسهیلات معوق خود مراجعه می کند، کدام روش و با چه شرایطی جهت اعمال تسهیلات معوق او اعمال می شود و ساز و کار تشخیص روش مناسب و تقدم و تأخر روش ها نسبت به هم چگونه است؟ به همین دلیل به نظر می رسد اعمال روش های موجود در دستورالعمل از سوی بانک ها، به صورت دل بخواهی و خودسرانه و بدون وجود معیار و روش مناسب با عقد منشا تسهیلات صورت می پذیرد.</p>	<p>ایرادات و مشکلات مطروحه</p>
<p>نمایندگان شوراهای گفت و گوی استانی حاضر در جلسه کارگروه کارشناسی این موضوع، با تایید بر دریافت سود مرکب از سوی بانک مرکزی در قالب قرارداد جدیدی که به منظور امهال مطالبات منعقد می شود، خواستار اصلاح روند امهال شدند. زیرا در حالی که تسهیلات گیرنده توان پرداخت ندارد، اما بانک اصل وام قبلی و سود آن را در قالب یک وام دیگر به ایشان پرداخت می نماید و با سود مرکب، بدهی بزرگتری برای تسهیلات گیرنده ایجاد می شود؛ و در عقود مشارکتی و مبادله ای سیستم بانکی اجازه ندارد سود دوران معطلی را به وام جدید اضافه نماید و فقط در عقود مبادله ای تغییر قرارداد ایجاد می شود، اما این دستورالعمل این موضوع را امکان پذیر کرده است.</p>	<p>کارگروه کارشناسی مورخ ۱۴۰۰/۱۰/۵</p>

^۱ تبصره ۲ ماده ۳۱ دستورالعمل امهال مطالبات مؤسسات اعتباری- در امهال مطالبات از طریق تجدید و تبدیل قرارداد، تسویه مطالبات توسط مشتری با استفاده از منابع اعطایی مؤسسه اعتباری و یا فروش واگذاری کالا/خدمت موضوع قرارداد صورت می پذیرد

<p>در این جلسه نماینده بانک مرکزی عنوان نمود از آنجا که این دستورالعمل از سوی شورای فقهی بانک مرکزی تایید شده، بنابراین باید اذعان کرد که سود مرکبی در قالب امهال دریافت نمی شود و موضوع ربوی بودن آن منتفی است. همچنین نماینده معاونت حقوقی ریاست جمهوری اظهار داشت شورای فقهی بانک مرکزی یک شورای مشورتی است و در حال حاضر به لحاظ حقوقی تنها مرجع برای تایید شرعی بودن مقررات، دیوان عدالت اداری است. با توجه به اینکه بر اساس این دستورالعمل عقود جدید برای امهال تسهیلات ایجاد می شود، لذا باید به این دو سوال پاسخ داده شود: ۱- موضوع عقد چیست؟ که در اینجا یک بدهی موضوع عقد است و ۲- آیا مشتری واقعا قصد قرارداد امهالی را دارد؟ معلوم است خیر. پس این دو سوال در دستورالعمل امهال چالش ایجاد کرده است، چرا که بر خلاف ارکان ماده ۱۹۰ قانون مدنی می باشد که شرایط اساسی در صحت معامله را بیان کرده است.</p>	
<p>به شورای پول و اعتبار پیشنهاد شود که مفاد دستورالعمل اجرایی نحوه امهال مطالبات موسسات اعتباری که اثر اجرای آن اخذ سود مرکب یا دریافت زیاده بر دین بابت اعطای مهلت به تسهیلات گیرنده است را اصلاح نماید، به گونه ای که امهال بر اساس عقود جدیدی در نظر گرفته شود که شبیه یا امکان انعقاد قرارداد صوری برای امهال مطالبات مشتریان در آن وجود نداشته باشد.</p>	پیشنهادهای دبیرخانه
<p>۱. قانون عملیات بانکی بدون ربا مصوب ۱۳۶۲ ۲. قانون رفع موانع تولید رقابت پذیر و ارتقای نظام مالی کشور مصوب ۱۳۹۶ ۳. قانون بودجه ۱۳۹۷ (تبصره ۱۶) ۴. دستورالعمل اجرایی نحوه امهال مطالبات موسسات اعتباری (بخشنامه شماره ۲۱۲۶۸۱/۹۸ مورخ ۱۳۹۸/۰۶/۲۶ و شماره ۲۲۴۳۵۰/۹۹ مورخ ۱۳۹۹/۰۷/۱۳)</p>	فهرست مستندات و مدارک پشتوانه